

**Tasviriy san'at darslarida rang tushunchasi va kompozitsiyani
o'rgatishning pedagogik imkoniyatlari****Gadoyev Ibrohim Niyozovich**

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi” kafedrası v/b dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'at darslarida o'quvchilarda rang tushunchasi va kompozitsiya ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Maqolada turli didaktik usullar, interfaol metodlar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirish yo'llari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, rang uyg'unligi, shakl va kompozitsiya orqali o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rag'batlantirish metodik imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, rang tushunchasi, kompozitsiya, pedagogik metodlar, interfaol dars, badiiy tarbiya, o'quvchi faoliyati.

Tasviriy san'at darslarida rang tushunchasi va kompozitsiyani o'rgatish o'quvchilarning badiiy tafakkuri va estetik didini rivojlantirishning muhim qismidir. Rang va shaklni tushunish o'quvchilarga san'at asarlarini tahlil qilish, o'z ijodiy ishlarini yaratishda muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarning rang uyg'unligi va kompozitsiya bo'yicha bilimlarini rivojlantirishda dars mazmuni va metodik yondashuvlar katta rol o'ynaydi. Interfaol metodlar, amaliy mashg'ulotlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini faollashtiradi, ularni san'atni chuqur anglashga va ijodiy yechimlar yaratishga undaydi. Shu bilan birga, o'quvchilar rang uyg'unligi, shakl ritmi va kompozitsiya printsiplarini mustahkam o'zlashtiradilar.

Tasviriy san'at darslarida rang tushunchasi va kompozitsiyani o'rgatish o'quvchilarning badiiy tafakkurini va estetik didini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Rang uyg'unligini tushunish va kompozitsion yechimlarni yaratish o'quvchilarga san'at asarlarini chuqur anglash, o'z ijodiy ishlarini yaratishda erkinlik va mustaqillik beradi. Shu sababli dars mazmuni va metodik yondashuvlar o'quvchilarning vizual va badiiy idrokini faollashtirishga qaratilishi lozim.

Pedagogik nuqtai nazardan, rang tushunchasi va kompozitsiyani rivojlantirishda interfaol metodlar samarali vosita hisoblanadi. Masalan, “Aqliy hujum”, “guruh muhokamasi” va “muammoli vazifa” kabi metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlashni va ijodiy yechimlar topishni rag'batlantiradi. Bu metodlar o'quvchilarga rang uyg'unligi, shakl ritmi va kompozitsiya elementlarini turli burchakdan anglash imkonini beradi.

Loyiha asosida o'qitish (project-based learning) ham rang tushunchasi va kompozitsiya ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. O'quvchilar o'z loyihalarini yaratish jarayonida nafaqat texnik ko'nikmalarni o'zlashtiradilar, balki

estetik qarashlarini ham rivojlantiradilar. Masalan, milliy naqshlar yoki ornamentlardan foydalangan holda kompozitsiya yaratish, rang uyg'unligi va shakl ritmi jihatidan tahlil qilish orqali ular san'atni chuqurroq anglay boshlaydilar. Shu bilan birga, loyiha ishlari o'quvchilarning mustaqil izlanish, muammoni aniqlash va yechim topish qobiliyatini oshiradi.

Multimedia va raqamli vositalardan foydalanish rang tushunchasi va kompozitsiyani rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Tasviriy san'at darslarida interaktiv taqdimotlar, video materiallar va raqamli dizayn dasturlari orqali o'quvchilar o'z ijodiy ishlarini turli formatlarda yaratish imkoniga ega bo'ladilar. Masalan, milliy ornamentlarni raqamli formatda qayta ishlash va ularni o'z kompozitsiyalarida qo'llash o'quvchilarning innovatsion yondashuvini rivojlantiradi. Shu tarzda zamonaviy texnologiyalar yordamida dars qiziqarli va interfaol bo'ladi, o'quvchilar o'z ijodiy fantaziyasini erkin namoyon etadilar.

Flipped classroom (teskari sinf) texnologiyasi ham rang tushunchasi va kompozitsiya ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Ushbu yondashuvda o'quvchilar darsdan oldin materiallarni o'rganadilar, dars vaqtida esa ularni muhokama qilib, amaliy mashqlar bajaradilar. Bu jarayon o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, san'at asarlarini tahlil qilish va ijodiy yechimlar yaratish qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, o'qituvchi ularni yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi sifatida qo'llab-quvvatlaydi.

O'quvchilarda estetik did va vizual tafakkurini rivojlantirishda rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Ularni san'at asarlarini tahlil qilish, o'z ishlarini namoyish qilish va sinfdoshlari bilan baham ko'rishga jalb qilish ijodiy faollikni oshiradi. Shu bilan birga, o'qituvchi konstruktiv fikr bildirish va ijodiy g'oyalarni mustaqil ishlab chiqishga o'rgatadi. Bu o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy tafakkur va estetik idrokni rivojlantiradi.

Shovdirov S.A. tadqiqotlariga ko'ra, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash tasviriy san'at darslarining samaradorligini oshiradi, o'quvchilarda rang tushunchasi va kompozitsiya bo'yicha bilimlarni rivojlantiradi, ularni ijodiy tafakkurga ega shaxslar sifatida tarbiyalaydi (Shavdirov, 2025). Interfaol va amaliy metodlar o'quvchilarning fikrlash jarayonini faallashtiradi va ularni turli badiiy yechimlar yaratishga undaydi.

Milliy badiiy an'analarni darsga kiritish esa o'quvchilarning rang tushunchasi va kompozitsiya ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Milliy naqshlar va ornamentlar asosida kompozitsiyalar yaratish o'quvchilarga o'z xalqining madaniy merosini anglash va uni ijodiy yo'l bilan ifodalash imkonini beradi. Shu tarzda, rang tushunchasi va kompozitsiya elementlarini o'rgatish o'quvchilarning estetik va ma'naviy rivojini bir vaqtning o'zida ta'minlaydi.

Natijada, tasviriy san'at darslarida rang tushunchasi va kompozitsiyani o'rgatish nafaqat texnik ko'nikmalarni o'rgatadi, balki o'quvchilarni badiiy tafakkurga ega,

estetik qarashga ega va ijodiy fikrlaydigan shaxslar sifatida tarbiyalaydi. Shu sababli, darslarni rejalashtirishda interfaol metodlar, loyiha ishlari, multimedia va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uygʻunlashtirish muhim ahamiyatga ega.

Tasviriy sanʼat darslarida rang tushunchasi va kompozitsiyani oʻrgatish oʻquvchilarning badiiy tafakkurini, estetik didini va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim vositadir. Interfaol metodlar, loyiha asosida oʻqitish, multimedia va raqamli texnologiyalar oʻquvchilarning ijodiy faolligini oshiradi, ularni sanʼatga qiziqtiradi va turli badiiy yechimlar yaratishga yoʻnaltiradi.

Shovdirov S.A. tadqiqotlariga koʻra, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tasviriy sanʼat darslariga tatbiq etish oʻquvchilarda rang tushunchasi va kompozitsiya koʻnikmalarini rivojlantiradi, ularni ijodiy tafakkurga ega shaxslar sifatida tarbiyalaydi. Shu bois, oʻqituvchilar darslarni interfaol, amaliy va innovatsion metodlar bilan boyitib, oʻquvchilarning ijodiy va estetik rivojlanishini taʼminlashlari zarur.

Milliy badiiy anʼanalarni qoʻllash esa oʻquvchilarda milliy madaniyatga hurmatni shakllantiradi va ularni vizual tafakkur bilan uygʻun rivojlantiradi. Natijada, tasviriy sanʼat darslarida rang tushunchasi va kompozitsiyani oʻrgatish oʻquvchilarning texnik, badiiy, estetik va maʼnaviy rivojlanishini bir vaqtning oʻzida taʼminlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavdirov S. A. *Method of Organization of Classes in Higher Education Institutions Using Flipped Classroom Technology* // AIP Conference Proceedings. – 2025.
2. Shavdirov S. A. *Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons* // Eastern European Scientific Journal. – 2017.
3. Ibraimov X., Shovdirov S. *Theoretical Principles of the Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students* // Science and Innovation. – 2023.
4. Shovdirov S. A. *Tasviriy sanʼatni oʻqitishda oʻquvchilarning sohaga oid oʻquv kompetensiyalarini shakllantirish omillari* // Inter education & global study. – 2024.
5. Шавдиров С. А. *Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари* // Современное образование (Узбекистан). – 2017.